«РАСЛЫЙМ»
Татарстан Республикасы
мәгариф һәм фән министры
_____________ И.Г.Һадиуллин
«19» ноябрь 2025 нче ел

Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының татар төркемнәрендә укучылар өчен 2026 елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру материалларының күрсәтмә варианты

Демонстрационный вариант контрольных измерительных материалов для проведения государственной итоговой аттестации по образовательным программам основного общего образования 2026 года по родному (татарскому) языку для обучающихся-татар школ с русским языком обучения

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Туган (татар) тел буенча төп дәүләт имтиханы

Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының татар төркемнәрендә укучылар өчен 2026 елда туган (татар) телдән төп дәүләт имтиханын уздыру материалларының күрсәтмә вариантына аңлатмалар

2026 елның күрсәтмә варианты белән танышканда, шуны истә тотыгыз: күрсәтмә вариантта тәкъдим ителгән биремнәр 2026 елда төп дәүләт имтиханын уздыру материалларының вариантлары ярдәмендә тикшереләчәк эчтәлекнең барлык элементларын чагылдырмый. 2026 елгы төп дәүләт имтиханында тикшерелергә мөмкин булган эчтәлек элементларының тулы исемлеге рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының татар укучылары өчен төп дәүләт имтиханына әзерлек дәрәҗәсенә куелган таләпләр һәм эчтәлек элементларының кодификаторында тәкъдим ителгән.

Күрсәтмә вариант имтиханда катнашучыларга һәм киң җәмәгатьчелеккә булачак имтихан эшенең структурасы, биремнәр саны, аларның формасы, катлаулылык дәрәҗәсе турында фикер йөртергә мөмкинлек бирә. Бу варианттагы киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән биремнәрне бәяләү критерийлары җавапның тулылыгы һәм дөрес язылышы таләпләре турында күзаллау тудыра.

Бу мәгълүматлар имтихан тапшыручыларда 2026 елны туган (татар) тел буенча имтихан тапшырырга әзерлек осталыгын булдырачак.

Эшне башкару өчен күрсәтмә

Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының татар төркемнәрендә белем алып, 9 нчы сыйныфны тәмамлаучы укучыларга туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе өчен 3 сәгать 55 минут (235 минут) вакыт бирелә.

Имтихан эше үз эченә 8 биремне алган ике бүлектән гыйбарәт.

Беренче бүлек 7 биремнән (1-7) тора. Беренче бүлектәге биремнәр сүзләр, җөмләләр, текстны анализлауны таләп итә. Әлеге биремнәрнең җаваплары сүз (сүзтезмә) яки цифрлар белән җаваплар бланкына языла. Соңыннан 1 нче номерлы җавап бланкына күчерелә.

Икенче бүлектәге бирем 1 нче бүлек биремнәрен эшләгәндәге текст буенча башкарыла. Эшли башлаганчы, **тәкъдим ителгән биремнәрнең (8.1 һәм 8.2) БЕРСЕН ГЕНӘ сайларга** һәм үз фикереңне дәлилләп, эзлекле рәвештә киңәйтелгән җавап бирергә кирәк. Әлеге бирем 2 нче номерлы җавап бланкында эшләнә.

Бланкларны тутырганда, кара гель яки капилляр ручка кулланырга рөхсәт ителә.

Имтиханда орфографик сүзлекләрдән файдаланырга рөхсәт ителә.

Биремнәрне караламада эшләргә була, әмма андагы һәм тикшерү материалларындагы язулар билге куйганда исәпкә алынмый.

Үтәлгән биремнәр өчен куелган баллар бергә кушыла. Мөмкин кадәр күбрәк биремгә дөрес җавап биреп, югарырак балл җыярга тырышыгыз.

Эшләп бетергәч, 1 нче һәм 2 нче җавап бланкындагы һәр җавапның дөрес номер янында язылуын тагын бер тапкыр тикшерегез.

Сезгә уңышлар телибез!

I бүлек

1-7 нче биремнәрнең җавапларын сүз (берничә сүз) яки цифрлар белән языгыз. Һәр хәреф яки цифр бланктагы үрнәктәгечә аерым шакмакка языларга тиеш. Сүзләр яки цифрлар буш шакмак калдырмыйча, өтерсез һәм башка тамгаларсыз языла.

1 ***Синтаксик анализ.***

Текстны укыгыз.

(1) Малайлар, йомшак карны тәгәрәтеп, шар ясыйлар. (2) Ап-ак шар, кар өстендә тәгәрәгән саен, калыная, зурая бара. (3) Балалар куаналар. (4) Кайчакта балалар кардан ак аю яки кыш бабай ясап куялар. (5) Бу вакыт аларның шатлыгы тагын да зур була.

Баш кисәкләр дөрес билгеләнгән җавап вариантларының номерларын языгыз.

1) малайлар ясыйлар (1 нче җөмлә)
2) кар тәгәрәгән (2 нче җөмлә)
3) балалар куаналар (3 нче җөмлә)
4) балалар ясап куялар (4 җөмлә)
5) шатлыгы зур (5 нче җөмлә)

Җавап: ___________________________.

2 ***Пунктуацион анализ.***

Тыныш билгеләрен куегыз. Өтер куелырга тиеш урыннарның цифрларын языгыз.

Карт юкәләр (1) вак яңгыр тамчыларын өсләренә җыеп (2) акрын гына (3) шыбырдап утыралар.

Җавап: ___________________________.

3 ***Синтаксик анализ.***

Юнәлеш килеше кушымчасы ярдәмендә бәйләнгән сүзтезмәне табып языгыз.

Коры җирдәге, судагы, һавадагы тереклекнең яшәве һәм үсүе Кояшка бүйсына.

Җавап: ___________________________.

4 ***Орфографик анализ.***

Язылышы дөрес аңлатылмаган сүзләрнең номерларын языгыз.

1) **ТӨТЕН** – ө хәрефе тамыр сүзнең беренче иҗегендә генә языла.

2) **УНИКЕНЧЕ** – кушма сан, шуңа күрә кушылып языла.

3) **ДӨНЬЯ** – иҗекне нечкә уку өчен, ь хәрефе языла.

4) **ТАВЫШСЫЗ-ТЫНСЫЗ** – парлы сүз, шуңа күрә ул сызыкча аша языла.

5) **ГАРЬЛӘНҮ** – г хәрефен [г] авазы дип уку өчен ь хәрефе языла.

Җавап: ____________________________.

Текстны укыгыз һәм 5-7 нче биремнәрне үтәгез.

(1) Бер кеше үсәргә маташып азаплана. (2) Егыла да тора, егыла да тора, еламый. (3) Бер читтә, эскәмиядә, аның ап-ак чәчле, түгәрәк сакаллы бабасы утыра. (4) Мыек астыннан гына елмаеп, оныгын күзәтә. (5) Егылса да исе китми, торып басса да, бер сүз әйтми. (6) Малайга рәхәт. (7) Бөтен дөнья аныкы. (8) Әнә салпы колаклы, кәкре аяклы сары эт, иснәнә-иснәнә, бакчага килеп керде. (9) Керде дә туктады. (10) Як-ягына каранды. (11) Малайга шул гына кирәк иде дә. (12) Шатлыклы авазлар чыгарып, егыла-тора, эткә таба тәпиләде. (13) Эт карт иде, дөнья күргән эт иде. (14) Малай аның янына ук килеп җитсә дә, кымшанмады да. (15) Ул аны бөтенләй күрми дә иде бугай. (16) Малай, шатланып, нидер бытылдый-бытылдый, эткә үрелде. (17) Эт исә, кисәк кенә борылды да, юырта-юырта, бакчадан чыгып китте.

(18) Әллә этнең кинәт кузгалуы ярамады, әллә җил ныграк исеп куйды, малай шап итеп җиргә утырды. (19) Һәм дөнья бетереп елап җибәрде. (20) Әмма авыртудан түгел елавы, егылып өйрәнгән инде ул.

(21) Бабасы ашыкмый гына урыныннан торды, оныгы янына килде. (22) Үзе салмак кына сөйләнде:

(23) – Дөнья шулай шул ул, балам, үзең егылсаң еламыйсың, авыртуга да түзәсең. (24) Үзәккә үткәне – үз иткәнеңнең сине кире кагуы.

(25) Бабасы сүзләренең мәгънәсен оныгы аңламый иде әле, билгеле. (26) Күтәреп алуга ук, ни өчен елаганын да онытып, яшькә чыланган керфекләре аша кояштай балкып елмайды: бабайлар кулы җылы була шул ул, рәхәт аңа!

(Р. Хафизовадан)

***Роза Хафизова** *(1929-2005) – күренекле татар балалар язучысы.*

5 ***Текстның эчтәлеген анализлау.***

Текстның эчтәлегенә туры килә торган җөмләләрнең номерларын языгыз.

1) Бер кеше егылса да еламый.
2) Бер урындыкта түгәрәк сакаллы бабасы утыра.
3) Бабай оныгын күзәтә.
4) Бакчага бер эт килеп керде.
5) Малай этне бөтенләй күрми иде бугай.

Җавап: ____________________________.

6 ***Сәнгатьлелек чараларын анализлау.***

Фразеологик әйтелмә кулланылган җөмләләрнең номерларын языгыз.

1) Бер читтә ап-ак чәчле, түгәрәк сакаллы бабасы утыра.
2) Мыек астыннан гына елмаеп, оныгын күзәтә.
3) Эт карт иде, дөнья күргән эт иде.
4) Ул аны бөтенләй күрми дә иде бугай.
5) Бабасы ашыкмый гына урыныннан торды.

Җавап: ____________________________.

7 ***Лексик анализ.***

Тексттан «куанычлы» сүзенә синоним булган сүзне табып языгыз.

Җавап: ____________________________.

Барлык җавапларны, эшне башкару буенча күрсәтмәдә әйтелгәнчә, 1 нче номерлы бланкка күчереп язарга онытмагыз. Һәр җавапның тиешле бирем номеры язылган юлда булуын тикшерегез.

II бүлек

8.1 **«Дөнья шулай шул ул, балам, үзең егылсаң еламыйсың, авыртуга да түзәсең»** Текст ахырында китерелгән бу сүзләрнең мәгънәсен аңлатып, сочинение языгыз.

Укылган тексттан фикерләрегезне раслый торган **ике** дәлил китерегез.

Мисаллар биргәндә, кирәкле җөмләләрне языгыз яисә аларның номерларын күрсәтегез.

Сочинениенең күләме 90 сүздән ким булмаска тиеш.

Әгәр сочинение сөйләп чыгу яки чыганак текстны аңлатуларсыз тулысынча күчереп язу формасында гына булса, мондый эш 0 балл белән бәяләнә.

Сочиненииене пөхтә һәм аңлаешлы итеп языгыз.

8.2 **ҖАВАПЛЫЛЫК** сүзен ничек аңлыйсыз? Үзегез формалаштырган билгеләмәне дәлилләгез. Үзегез язган билгеләмәне тезис итеп алып, **«Нинди кешене җаваплы дип була?»** дигән темага сочинение языгыз. Тезисыгызны раслый торган **ике** дәлил китерегез: дәлилнең **берсен** укылган тексттан алыгыз, **икенчесен** тормыш тәҗрибәгездән чыгып формалаштырыгыз.

Әгәр сочинение сөйләп чыгу яки чыганак текстны аңлатуларсыз тулысынча күчереп язу формасында гына булса, мондый эш 0 балл белән бәяләнә.

Сочинениенең күләме 90 сүздән ким булмаска тиеш.

Сочиненииене пөхтә һәм аңлаешлы итеп языгыз.

Һәр җавапның тиешле бирем номеры язылган юлда булуын тикшерегез.

Татар теле буенча имтихан эшен бәяләү системасы

I бүлек

1-7 нче биремнәрдә дөрес күрсәтелгән һәр җавап 1 балл белән бәяләнә. Җаваплар биремнәрне үтәү күрсәтмәсендәгечә язылган булса һәм дөрес җавап үрнәге белән тулысынча туры килсә, бирем дөрес үтәлгән дип санала. 1, 2, 4, 5, 6 нчы биремнәрнең җавапларын язганда, символлар тәртибе әһәмиятле түгел.

1 нче таблица

Биремнең номеры	Дөрес җавап	Иң югары балл
1	134	3
2	12	2
3	кояшкабуйсына	1
4	35	2
5	134	3
6	23	2
7	шатлыклы	1

II бүлек

8 нче биремне бәяләү критерийлары

8.1 нче биремнең җавабы түбәндәге критерийлар буенча бәяләнә

2 нче таблица

№	Текст эчтәлеген анализлауга бәйле темага язылган сочинениене (8.1) бәяләү критерийлары	Баллар
С1К1	**Тексттан алынган кисәкнең мәгънәсен аңлау**	
	Укучы тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген дөрес аңлаткан. Аңлатмада хаталар юк.	2
	Укучы тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген гомумән дөрес аңлаткан, **ләкин** аңлатмада 1 хата бар.	1
	Укучы тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген дөрес аңлатмаган, **яки** укучы, тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген аңлатканда, 2 яки күбрәк хата ясаган, **яки** тексттан алынган кисәк эчтәлегенең аңлатмасы язма эштә юк.	0

№	Текст эчтәлеген анализлауга бәйле темага язылган сочинениене (8.1) бәяләү критерийлары	Баллар
С1К2	**Дәлил-мисалларның булуы**	
	Укучы тексттан әлеге кисәкнең эчтәлегенә туры килә торган 2 дәлил-мисал китергән.	3
	Укучы тексттан әлеге кисәкнең эчтәлегенә туры килә торган 1 дәлил-мисал китергән.	2
	Укучы башка тексттан дәлил-мисал (-лар) китергән.	1
	Укучы әлеге кисәкнең эчтәлеген аңлата торган дәлил-мисал китермәгән, **яки** укучы биремдәге цитатаны я аның бер өлешен дәлил-мисал итеп китергән.	0
С1К3	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле булуы, язу эзлеклелеге**	
	Укучының эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле булуы һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Укучының эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле булуы һәм эзлеклелек белән характерлана, **ләкин** 1 логик хата бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә 1 урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә 2 урында хата бар.	0
С1К4	**Эшнең композицион бөтенлеге**	
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, текст төзүдә хаталар юк.	2
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, **ләкин** текст төзүдә 1 хата бар.	1
	Текст төзүдә 2 яки күбрәк хата бар.	0
С1К1-С1К4 критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**9**

Игътибар!

Чыганак текст күчереп кенә язылган яки текстның эчтәлеге генә чагылыш тапкан сочинение барлык критерийлар буенча (С1К1-С1К4) **0 балл** белән бәяләнә.

Башка текст нигезендә язылган сочинение С1К1-С1К4 критерийлары буенча **0 балл** белән бәяләнә.

Язма эшнең грамоталылыгы һәм аның фактик төгәллеге аерым бәяләнә (4 нче таблицаны кара).

8.2 нче биремнең җавабы түбәндәге критерийлар буенча бәяләнә

3 нче таблица

№	Текст эчтәлеген анализлауга бәйле темага язылган сочинениене (8.2) бәяләү критерийлары	Баллар
С2К1	**Төшенчәнең мәгънәсен аңлату**	
	Укучы (сочинениенең теләсә кайсы өлешендә теге яки бу формада) төшенчәгә билгеләмә биргән һәм аңлаткан.	2
	Укучы (сочинениенең теләсә кайсы өлешендә теге яки бу формада) төшенчәгә билгеләмә биргән, **ләкин** аңлатмаган.	1
	Укучы төшенчәгә дөрес билгеләмә бирмәгән **яки** укучының эшендә төшенчә аңлатылмаган.	0
С2К2	**Дәлил-мисалларның булуы**	
	Укучы 2 дәлил-мисал китергән: берсе – тексттан, икенчесе тормыш тәҗрибәсеннән алынган **яки** укучы укылган тексттан 2 дәлил-мисал китергән.	3
	Укучы укылган тексттан 1 дәлил-мисал китергән.	2
	Укучы тормыш тәҗрибәсеннән дәлил-мисал (-лар) китергән.	1
	Укучы дәлил-мисал китермәгән.	0
С2К3	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле булуы, язу эзлеклелеге**	
	Укучының эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле булуы һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Укучының эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле булуы һәм эзлеклелек белән характерлана, **ләкин** 1 логик хата бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә 1 урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә 2 урында хата бар.	0
С2К4	**Эшнең композицион бөтенлеге**	
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, текст төзүдә хаталар юк.	2
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, **ләкин** текст төзүдә 1 хата бар.	1
	Текст төзүдә 2 яки күбрәк хата бар.	0
С2К1-С2К4 критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**9**

Игътибар!

Чыганак текст күчереп кенә язылган яки текстның эчтәлеге генә чагылыш тапкан сочинение барлык критерийлар буенча (С2К1-С2К4) **0 балл** белән бәяләнә.

Башка сүз (гыйбарә) нигезендә язылган сочинение С2К1-С2К4 критерийлары буенча **0 балл** белән бәяләнә.

Язма эшнең грамоталылыгы һәм аның фактик төгәллеге аерым бәяләнә (4 нче таблицаны кара).

4 нче таблица

№	Укучы сөйләменең грамоталылыгын һәм фактик төгәллеген бәяләү критерийлары	Баллар
ГК1	**Орфографик нормаларның үтәлеше**	
	Орфографик хаталары юк **яки** хатасы 1 дән артык түгел	2
	2-3 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
ГК2	**Пунктуацион нормаларның үтәлеше**	
	Пунктуацион хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2
	3-4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ГК3	**Грамматик нормаларның үтәлеше**	
	Грамматик хаталары юк **яки** 1 хатасы бар	2
	2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 3 тән артык	0
ГК4	**Сөйләм нормаларының үтәлеше**	
	Сөйләм хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2
	3–4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ФК1	**Язма сөйләмнең фактик төгәллеге**	
	Материалны язмада бирүдә, шулай ук аңлауда һәм терминнар кулланылышында фактик хаталар юк	2
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 1 хата бар	1
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 2 хата бар	0
ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**10**

Грамоталылыкны бәяләгәндә (ГК1–ГК4), **сочинениенең күләмен** истә тотарга кирәк.

4 нче таблицада бирелгән нормативлар сочинениедә 90 һәм күбрәк сүз булган очракта тәкъдим ителә.

Әгәр сочинениедә 45-89 сүз булса, ГК1–ГК4 критерийлары буенча 1 дән артык балл куелмый:

ГК1 – орфографик хаталар булмаса, 1 балл куела.

ГК2 – пунктуацион хаталар булмаса, 1 балл куела.

ГК3 – грамматик хаталар булмаса, 1 балл куела.

ГК4 – сөйләм хаталары булмаса, 1 балл куела.

ФК1 – фактик хаталар булмаса, 1 балл куела.

Әгәр сочинениенең күләме 44 сүз һәм 44 сүздән дә кимрәк булса, ГК1–ГК4, ФК1 критерийлары буенча мондый эш 0 балл белән бәяләнә.

Имтиханны тулаем башкару барышында җыярга мөмкин булган максималь балл – **33.**

Имтихан эше өчен түбәндәге билгеләр куела:

0-14 балл – «2» ле билгесе;

15-22 балл – «3» ле билгесе;

23-28 балл – «4» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучының ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 4 тән кимрәк булмаска тиеш. Әгәр ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 4 тән кимрәк булса, «3» ле билгесе куела.

29-33 балл – «5» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучының ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 6 дан кимрәк булмаска тиеш. Әгәр ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 6 дан кимрәк булса, «4» ле билгесе куела.